

TROLDSPEJLET

NR. 50 – FEBRUAR 2024

Kære medlemmer af Karin Michaëlis selskabet

Det meste af dette nummer handler om *THURØ*, om Karin Michaëlis selv og om, hvordan hendes liv formede sig i hverdagen og med gæster på øen.

Vi kommer nærmere ind på to af gæsterne, Agnes Smedley og Alexander Berkman, og på hendes gode ven og nabo, snedkeren Johannes Hansen, som fortæller enkelt og kærligt om Karin.

Mindeord

Vores kære kollega og ven, tidligere formand for Karin Michaëlis selskabet, **Keld Sørensen**, som afløste Inga-Britt Olsen på formandsposten, men afgik på grund af Parkinsons sygdom, er død, 78 år.

Han var cand. mag. i dansk og tysk og var fra 1972 - 2008 ansat ved Randers statsskole. Han var en meget vellidt kollega og lærer og var stærkt engageret i skolens sociale liv, arrangerede elevfester, engagerede sig i udveksling med skoler i udlandet, skrev muntre sange til lærerfester, samtidig med, at han var en energisk og inspirerende lærer.

Både i sit arbejdsliv og i sit otium var han en aktiv og idérig organisator af kulturelle og litterære arrangementer, f.eks. møder om Henrik Pontoppidan eller Günter Grass. Han var en af de ledende i *Ordets Dag i Randers*, hvor der 2010-2023 hvert år blev uddelt en *Karin Michaëlis-pris* ved sammenkomster med foredrag, forfatterpræsentationer og bogsalg. Han gik ind i Karin Michaëlis selskabets bestyrelse og arbejdede gennem foredrag og medvirken ved bogudgivelser engageret på at genopfriske kendskabet

til Karin Michaëlis, som var vokset op i Randers. Gennem hans ihærdige lobbyarbejde fik pladsen foran byens Kulturhuset navnet *Karin Michaëlis' Torv*, og han var en utrættelig hjælper i arbejdet på at få opstillet en buste af Karin Michaëlis på stedet.

Sit eget skrivetalent viste han ud over i festsange f. eks. i underfundige aforismer [nogle eksempler kan ses på s. 16] og cabaretforestillinger, bl.a. en cabaret med den meget sigende titel *Ordene* og ikke mindst "Jens Otto" om et berømt bysbarn, tidligere statsminister Jens Otto Krag, som Keld satte stor pris på.

Keld Sørensen var et varmt, samlende menneske, man måtte holde af. Hans venlige og imødekommende væsen og lyse sind skabte ham mange venner.

Keld Sørensen

Kirsten Klitgård og Svend Erik Kjær Nielsen

Nye artikler og bøger

Dagbladet *Information* bragte d. 22. december 2023 en meget rosende anmeldelse af to genudgivne romaner af Karin Michaëlis, skrevet af Thomas Thurah. Artiklens titel var:

DER ER IGEN ILD I KARIN MICHAËLIS. Det drejer sig om

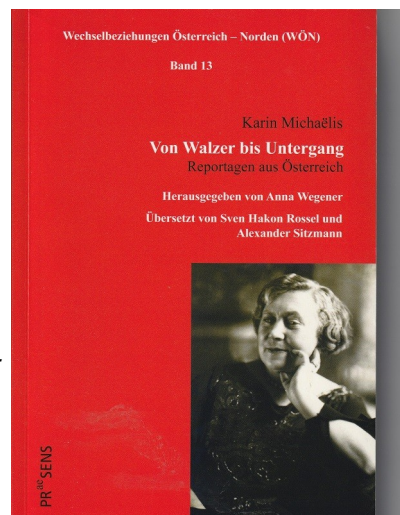
- HJERTETS VAGABOND, forlaget Alhambra, 2023, med forord af *Johan Rosdahl*.
- BARNET, Danstlærerforeningens Forlag og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 2023, med forord af *Mischa Sloth Carlsen* og *Ditte Eberth Timmermann*.

Weekendavisen havde d. 29. december 2023, en lang artikel af Poul Duedahl med titlen: **DEN GODE FORBRYDER**. Heri fortælles om, hvad Karin Michaëlis udrettede for ”Gentlemantynven”, *Harald Storm Nielsen*, som hun fik ud af fængslet og bragt på ret køl.

Forlaget *Praesens* i Wien har udgivet **Von Walzer bis Untergang**, *Reportagen aus Österreich*. *Anna Wegener* har her samlet og kommenteret 25 avisartikler af *Karin Michaëlis* om Wien og andre østrigske emner, og bogen indeholder også to artikler af Karins veninde i Wien, skolelederen *Eugenie Schwarzwald*.

Vi har modtaget en udtalelse om bogen fra den tyske forfatter **Sylvia Lott**.

Jeg er ved at læse Karin Michaëlis' reportager og er henrykt [ganz hingerissen]. Sikke en charme, sikke et mod til frækhed, sikke et præcist og afslørende blik, fingeret naiv, hvorved hun tillader sig og åbenbart kan tillade sig at sætte spørgsmålstejn ved autoriteterne, og det virker alligevel alt sammen så elskværdigt. Jeg forstår godt, at massevis af mennesker dengang blev forelsket i hende. Jeg synes også, at den type kvindebillede, som hun gjorde propaganda for, er fascinerende. Det er mindre tough end nutidens, på en måde mere sympatisk, blidere, mere poetisk, men det må man også kunne tillade sig.

Sylvia Lott udgav i maj 2017 romanen *Die Fliederinsel*, hvori Karin Michaëlis var en vigtig bifigur, både som hjælper af forfulgte og som et livsklogt centrum i sin kulturelle kreds på Thurø. Hun har igen ladet hende spille en ganske lille rolle i en af sine seneste bøger, *Sturm über dem In-selsalon*, nr. 2 i en serie, der hovedsagelig foregår i og omkring en frisørsalon på den østfrisiske ø Norderney.

Udflugt og rejse

Der arbejdes med en udflugt til **Thurø** d. 25. maj 2024 og en rejse til **Vestpreussen** d. 2.-9. oktober 2024.

Medlemmerne får nærmere besked, når detaljerne er på plads.

Venlige hilsner og god læselyst!

På Karin Michaëlis selskabets vegne

Kirsten Klitgård

THURØ

Dagligdagen på Thuro, nogle invitationer og nogle af Karin Michaëlis' gæster

Kom til Thuro -

Fra et brev til *Henrik Pontoppidan*, skrevet af Karin Michaëlis' gode veninde **Herdis Bergstrøm** d. 14. august 1916:

Nu er jeg kommet tilbage til denne smukke, smukke Ø. [...] Nu glæder jeg mig rigtignok meget til, at De kommer herover! Jeg sidder og skriver til Dem paa den Veranda, der hører til "Deres Hus" - for Dem selv. Udenfor Verandaen skraaner Haven ned til Svendborgsund - jeg synes, det er et helt lille Paradis. Solen skinner, Vandet blinker. Og den ene store Sejler toner forbi efter den anden - om Aftenen ligner de smaa snoldede Dampere, naar de oplyst sejler forbi, smaa svømmende Pragt-paladser - det er ikke lidt at byde paa, vel? Og at gaa Tur med Karin - det er det samme som at høre Æventyr, der er ganske levende - Ja, saa synes jeg jo, her ikke kan være bedre.

På s. 4 af samme brev skrev **Karin Michaëlis**:

Kære Henrik Pontoppidan

De skal faa det fredeligt og rart, en lille Baad med Sejl og uden Ror, ingen Badehus og stor Have med ingen Frugt netop nu. Det værste vil sikkert blive, at De daarligt faar Lov at sove, da vi bægge jo helst taler os ind i Evigheden.

Jo, vil De arbejde, skaffer jeg Dem Ro som intet Steds paa Jorden. Et helt Hus for Dem selv, De kan laase af, tage Nøglen i Lommen, lade som om vi ikke eksisterer og faa Maden rakt ind gennem et Vindue.

Her er langt kønnere end ved Randers - men De vil nok synes, Naturen er altfor sødladen.

Kom naar De vil, bliv saalænge De vil men ikke under en Uge. Thi, en Gæst, der vandrer ind og strax forsvinder, skaber hos de tilbageblivende stor Tristesse.

Og det var jo ikke Mening.

Jeg har en Flaske Portvin, der er rent oldnordisk gammel, den gemmes til Dem - jeg forstaar mig ikke paa Vin, og Herdis faar den ikke alene.

Med Hilsen til Deres - meget bedre - Frue er jeg Deres i Mange Aar paa Afstand hengivne
Karin Michaëlis

(Citeret fra *henrikpontoppidan.dk*. Brevene findes i Det kgl. Bibliotek.

Det blev i øvrigt ikke til noget med et besøg af Henrik Pontoppidan)

En anden invitation, som heller ikke førte til et besøg, havde Karin Michaëlis skrevet i 1908 til sin elskede forlægger *Peter Nansen*, også den med lokketoner:

[...] De rejser jo til Bangsbo i August, og er dér sammen med Fru Betty, kunde det ikke lade sig gøre, at D e b e g g e paa Hjemturen stoppede op her en Ugestid? Jeg tror næsten, vi kunde gøre Dem Opholdet rart.

De skal faa Whisky paa Sengen om Morgen og Whisky over Jordbærrene om Aftenen, De skal faa saa meget, at De aldrig mere rører den Drik - vilde det ikke være godt? Skønt jeg er nu vis paa, at De ikke kommer, De tror, her er forbandet kedeligt, hvad her i k k e er. Og til den Tid staar min enorme Køkkenhave i fuldt Flor, saa Betty kan vegetarianisere sig 20 Pund af paa 10 Dage.

(Citeret fra *Min egen Ven - Karin Michaëlis skriver til Peter Nansen*, udgivet af Karin Bang 2012)

Betty Nansen kom imidlertid, som nævnt i *Troldspejlet* nr. 48 i *Smuler*, på besøg på Thuro både i 1910 og i 1925. I romanen *Mor* beskrives i kapitlet "Sølvøjet", hvordan 'skuespillerinden' fredeligt

finder sig i, at moderen har sat gæsten til at pudse sølvtøj i lange baner. (Eftersom *Mor* er en roman, kan scenen dog være opdigtet).

I teksten i Troldspejlet så vi, at Betty Nansen ikke var den letteste at omgås.

I Karin Michaëlis' noteringskalender fra opholdet i USA i 1910 ses under d. 15. maj en notits: "Brev fra Betty om de 2500 – afslog, kan jo ikke" (det må dreje sig om fordelingen af indtægterne for deres fælles bog *Kvindehjerter*), og ved en senere dato i bogen hører man, at Betty Nansen har sendt et brev fra Karin Michaëlis uåbnet tilbage. Hun kom dog på et længere besøg om sommeren, efter at Karin var vendt hjem sidst i juni 1910.

Under Betty Nansens ophold på Thurø i 1925 var den amerikanske journalist og aktivist **Agnes Smedley** også på besøg hos Karin Michaëlis, og hun skrev artikler om både sin værtinde og om Betty Nansen i en lille serie på tre om *Denmark's Creative Women* i det indiske tidsskrift *The Modern Review*, (Calcutta), alle i vol. 40: *Karin Michaëlis* (I), July 1926, s. 149ff. *Betty Nansen* (II), Sept. 1926, s. 265ff. *Ingrid Jespersen* (III), Sept. - Oct. 1926, s. 366 ff.

Under opholdet på Thurø skrev hun også det meste af sin selvbiografi, *Daughter of Earth*, som udkom i 1929. Den kom på dansk i 1933, med titlen *Kun en kvinde*, oversat af Clara Hammerich med forord af Karin Michaëlis.

Agnes Smedley blev især kendt for sine bøger om Kina, hvor hun opholdt sig i årevis og kom på nært hold af de revolutionære kommunister. Karin Michaëlis gav i en kronik i *Politiken* 14.1.1934, *Arme Kina*, eksempler på de rystende forhold, som Smedley rapporterede om.

En amerikansk forsker fra Montana, USA, *Jennifer Lynn*, arbejder for øjeblikket med Agnes Smedley og vil dele resultatet med os, når arbejdet er fuldført, som tak for assistance med fremskaffelse af materiale.

Agnes Smedley

Agnes Smedley: Denmark's Creative Women I - Karin Michaëlis

(Oversat af Kirsten Klitgård. Den første del, hvor AS skriver om KM's bøger, er ikke medtaget her.)

Men hvis forfatteren Karin Michaëlis er en interessant person litterært set, er kvinden Karin Michaëlis ikke mindre interessant. Måske kan vi i hendes levnedsløb se nogle af de kræfter, der har gjort hende til en klog og skarpsindig forfatter. Hun kommer fra små kår – hendes far var telegrafist ved de danske jernbaner. Da hun var atten år, var hun huslærer og tjente selv til livets opretholdelse. Så uddannede hun sig i musik i København og tjente samtidig til sit underhold ved give begyndere musikundervisning. Mens hun var musikstuderende, mødte hun den kendte forfatter Sophus Michaëlis og giftede sig senere med ham.

De sidste femten år har hun boet på Thurø, en lille grøn ø i Danmark. Hendes lille hvide hus står midt i en stor have, der skrånede nedad og forener sig med havet. Og her på hendes allergrønneste ø kan vi se en kilde til hendes skaberkraft. For hun lever så tæt ved jorden, at hun og hendes haveredskaber er en del af jorden og luften og lyset omkring hende. Hun er ikke en "dame" med tjenestefolk. Nej, hun graver, luger og planter sine grøntsager og blomster med sine egne hænder. De store træer i hendes have, den lange hæk langs med vandet, de brede blomsterbede og kartoflerne, tomaterne, gulerødderne og frugtbuskene har hun allesammen plantet og passet med sine egne stærke hænder. Hun har en ung pige til hjælp, men der er arbejde til fire, og det ekstra arbejde bliver gjort af Karin og hendes gamle mor. Det gør hende fysisk stærk og bevirker, at hun nu, i en alder af

53, er så lige så ung som de fleste kvinder på 33. På første sal ligger hendes arbejdsværelse, med udsigt ud over haven og fra de brede vinduer kan hun se et stort stykke hav og om natten den vide stjernehimmel. Ude foran hendes vindue bøjer de store træer sig for den kraftige blæst fra havet. Om dagen skriver hun et par timer på en bog, så går hun barhovedet ned i haven med en spade, en rive eller en skovl og arbejder – ned på knæene, med hænderne sorte af jord. Og hun nynner en mærkelig, monoton lille melodi, som viser, at hendes indre er ved at skabe noget ud af den sorte jord – hendes sind arbejder, mens hun arbejder i den rene, friske havluft. Så går hun op og skriver noget mere; om eftermiddagen laver hun selv kaffe og snakker med sine venner – hendes hus er altid fuldt af venner – så skriver hun videre, går ned igen og laver egenhændigt aftensmad (pigen er gået hjem), og igen nynner hun den sagte, monotone melodi, der lyder, som om man knipser på et strengeinstrument. Efter aftensmaden går hun tur i haven eller hen over øens bakker – går ind hos en fisker og køber røget eller frisk fisk – og diskuterer hændelser i den store verden langt borte med sine venner – uendelige historier om folk, de kender. Hun går og svinger fisken på en line, bliver stående på en bakketop, hvorfra der er udsigt over havet og andre små øer; pludselig siger hun, at hun vil blive buddhist, fordi de beskytter alle levende væsener – hvis ikke det var, fordi hun så måtte studere i lang tid, og hun har aldrig kunnet huske kendsgerninger; selv fisk kan hun ikke lide at spise, hun køber dem bare til sine venner. Når hun kommer hjem, går hun op og skriver noget mere. Hun kommer ned til aftenkaffe – noget alle danskere kan lide – og så op igen til arbejdsværelset. Hendes lampe lyser til langt over midnat og sommetider til hen på morgenen. Og ofte fortsætter hendes skrivemaskines klik, klik i det uendelige. For hun skriver selv alt på maskine – selv sådan en stor forfatter har ikke nogen sekretær.

Nu skulle man tro, at al den aktivitet var mere end nok for enhver. Men Karin Michaëlis er, som man siger, halvt menneske og halvt gud – selv om hun ville påstå, at hun er halvt menneske og halvt djævel. Når hun siger ja tak til en invitation til eftermiddagskaffe eller aftenkaffe hjemme hos nogen af bønderne på øen, tager hun sit strikkesæt med og sidder ved spisebordet og snakker om at henkøge frugt til vinteren, om nye opskrifter på supper, ketchup, sovs, kager og buddinger, og hvordan man kan konservere nylagte æg – og så om kærlighedshistorier eller tragedier, der sommetider indtræffer selv i små samfund.

Alt imens kvinderne snakker om huslige ting og nye hæklesting, strikker Karin Michaëlis – strikker halstørklæder og trøjer i et dusin farver – alle blandet sammen, flettet og snoet her og der i den største uorden, som ingen andre end hun ville vove at give sig i kast med. Når hun er færdig, har hun en vidunderlig kreation som alle ser forbavset på – og hun udstiller det minsandten på en kunstudstilling i København! Hendes fantasi er virkelig blevet overført til et halstørklæde eller et sjal.

Intensitet og aktivitet er selve kernen i hendes liv. Jeg tvivler på, om hendes sind hviler, selv når hun sover – det må gå videre og videre, lægge planer og konstruere og berige en stil, der er så karakteristisk, at hun ikke kan skrive anonymt, uden at alle ved, hvem der har skrevet det.

Hver dag kommer der en bunke breve fra kvinder over hele verden. ”Jeg har læst Deres artikel om en kvindes ret til at være mor!”, skriver de; eller ”Jeg har læst Deres nyeste bog, og min mand og jeg har grædt sammen over den”, og videre ”Elskede og ærede ven af kvinder, jeg er en af den kreds af lidende kvinder, som De skriver om”, ”Jeg er i nød – dyb nød, kære frue”, skriver en anden forpint.

Så skriver Karin Michaëlis svar til dem alle sammen! På sin skrivemaskine. Sikke et arbejde! Men hun siger: ”Hvis jeg kan hjælpe en eller anden med et brev eller lidt penge – jeg bliver nødt til at svare .... der er så mange mennesker, der trænger til det.” I brevene kommer der også forespørgsler fra tidsskrifter og aviser om at skrive for dem - det vil betale godt, meget godt. Filmselskaber beder om en film. Ja, hun behøver pengene, for hun finder tusind måder at hjælpe folk på med dem og er derfor stadig fattig. Men det tapper hendes skaberkraft at skrive artikler; hun vil hellere lægge den i sine bøger. Men af og til skriver hun en artikel eller en film. Og hun er lige blevet færdig med en bog om Danmark til et amerikansk forlag.

Venner fra forskellige verdenshjørner kommer spadserende igennem haven. ”Vi kommer lige for at hvile os et stykke tid” – når de siger ”et stykke tid”, betyder det en måned – siger de. Bare sådan! Så drejer det sig ikke om, hvordan man placerer figurerne i en roman, men hvordan man kan få to gæsteværelser til at forslå til 5-6 personer. Hun gør, hvad hun kan, men de overskydende anbringer hun på øens kro. Til dem, der bor i hendes hus, siger hun: ”I må gøre rent i jeres eget værelse ... udenfor er der en pumpe, dér er skuret med brænde og kul, dér står der koste og mopper ... og til aften kan I dække bord og hjælpe til med opvasken. Når vi får en fin solskinsdag, vasker vi tøj!”.

Gæsterne er sommetider folk, der aldrig har set en moppe – berømte mennesker, kunstnere, forfattere, skuespillerinder. Men det gode ved det er, at der engang imellem findes en kendt anarkist blandt dem, der er født med en moppe i hånden. Så kan han og Karin Michaëlis lære skuespillerinderne al den glans og herlighed, der er forbundet med mopper og varmt opvaskevand. For alle er fostbrødre hjemme hos den danske forfatter.

Hvis man kommer fra byen, er man først bekymret over alle de ulåste døre og de åbne vinduer om natten. Men Karin siger: ”Enten er mit hus åbent, eller jeg har et gevær og skyder alle dem, jeg ikke kan lide!” Og eftersom alt liv er helligt for hende – især dyrs liv – står hendes hus åbent. En dag sagde hun: ”Jeg har hørt om en mærkelig slags tyv, der rejser omkring i Danmark, han laver alle mulige herlige ting. Jeg ville gerne have ham til at komme her og tale med os!” Dyr og mennesker, ligemeget hvem eller hvad de er, har en plads i hendes varme hjerte. Og jeg tror virkelig, hun gerne ville have et spøgelse på besøg en uges tid.

Men hun bliver ikke på øen hele tiden. Ikke hende! Hun pakker sin kuffert og tager af sted til Norge for at besøge venner der. Så bor hun også længe i Wien hos berømte mennesker dernede, der har et stort hus, som er fuldt af masser af mennesker, der kommer gående hen over deres græsplæne, ligesom Karins venner gør i Danmark. Eller hun overlader sit hus på øen til gæsterne og tager over til København og er sammen med venner der en uges tid. Og mens hun er i København, gør alle byens spidser stads af hende fra morgen til aften. Der bliver holdt receptioner og middage til ære for hende, aviserne trykker interviews med hende, og de har billeder af hende på forsiden. Når hun sætter sin fod i København, kan hun sige med rette: ”Her er jeg konge og dronning og alt muligt i en uge!”

Men man kan aldrig tænke på Karin uden at tænke på hendes lille mor på seksogfirs, der bor hos hende – og jeg tror, at moderen har lige så stor betydning for datterens energi og skaberkraft som haven, hvor forfatteren arbejder. Men det er selvfølgelig mere poetisk at fremstille det, som om haven gør det hele! Karin arbejder i haven, men det gør hendes gamle mor også – uden ophør. Hun laver middagsmåltidet til alle gæsterne, hun sylter og henkoger frugt fra de mange frugtræer i haven, hun laver det fineste broderi, hun strikker trøjer og nederdele til vinteren – og hun har ikke briller.

Hun er seksogfirs, men hun er ikke gammel og affældig. Hun er altid på benene nede i haven, under pæretræerne, i køkkenet. Hun siger til sin datter: ”Vær sød at få nogen til at trække båden op på land, for jeg kan ikke gøre det alene”. Om aftenen sidder hun under den store lampe i den lange, smukke stue, hvor der i midten står en stor hvid statue, ikke af en gud eller gudinde, men af en stolt barbarisk høvding, der sidder som en konge på en hest; fra hans sadel hænger der menneskehoveder og fugle – han har været på jagt! Bagved den stolte statue står flyglet, og på væggene hænger der kostbare gamle kinesiske malerier. Der er en grammofon med alle de klassiske plader, der er bogreoler fulde af den fineste litteratur på adskillige sprog, hvoraf Karin kan læse de fleste, der er store lænestole, og der står sofaer langs væggene.

I sådanne omgivelser skulle man tro, at Karin Michaëlis’ lille gråhårede mor ville sidde og læse i bibelen om aftenen, som andre gamle damer i Danmark. Men nej – det gør hun ikke! Nej, hun læser detektivromaner! Så siger hun til Karin: ”Du er forfatter, men du har ingen fantasi. Slet ikke. Altså, hvis jeg bare kunne skrive bøger, ville jeg skrive historier, som fik folk til at stimle sammen på gaden!”

Denne lille gamle mor siger, at hun har så meget at gøre i hus og have, at hun ikke engang kan få tid til at dø. Det er et hårdt liv! Så er der sølvtøjet, der skal pudses – ”du må ikke lade sølvet blive anløbent!, advarer hun sin forfatter-datter, ”for selv om du er ligeglad med det, har jeg brug for det, længe efter at du er død, til at holde teselskaber for mine venner”. ”Sludder og vrøvl”, svarer datteren, ”jeg lever, til jeg bliver 200 år!” Sommetider når den lille gamle mor ikke føler sig godt tilpas, siger hun til sin datter – ”Jeg tror, jeg snart skal dø – jeg sov så dårligt i nat”. Det er trist, ikke? Hvilken indisk kvinde ville ikke græde, hvis hendes mor sagde sådan til hende? Men Karin er dansker og kommer fra en stor, energisk og rask familie. Hun siger:”Åh, sikke noget sludder, mor. Du har bare ikke nok at gøre. Hvis du ikke kan sove, kan du stå op og hugge brænde ude i gården! Og der er også en masse brænde, der skal stables i skuret. ” De ler højt begge to, og den næste nat sover den lille mor godt!

Hvad kan man dog stille op med sådan nogle kvinder? Er det noget under, at Karin Michaëlis er kendt fra den ene ende af Europa til den anden som en forfatter med uendelig fantasi, der er så fri og smuk som solnedgangen over vandet foran hendes hus, for en stil, der kan kappes med vindens sang gennem trætoppene i hendes have, for en stille, mild humor, som risler over hendes sider lige som bølgernes skvulpen nede ved enden af haven? Nej, der er en majestætisk skønhed over dem, som lever nær ved jorden, som kender glæden ved hårdt arbejde gennem lange solskinsdage og uendelighedens mysterium i den stjernebestrøede himmel om natten.

Alexander Berkman – den uheldige anarkist

af Kirsten Klitgård

En af Karin Michaëlis' gæster på Thurø i 1925 var den russiske jøde *Alexander Berkman* (1870-1936), som var født i Vilna (Vilnius) i det nuværende Litauen, der dengang hørte til det russiske imperium.

I 1881 blev zar *Alexander den 2.* myrdet ved et bombeattentat, og rygter om, at jøder stod bag, førte til en udbredt antisemitisk politik, hvor overfald, mord og voldtægter hørte til dagens orden. Frygten for pogromer fik i de kommende årtier omkring to millioner russiske jøder til at emigrere til Vesteuropa eller USA, deriblandt den 17-årige Alexander.

Han havde da mistet begge sine forældre. Hans far, der var en succesrig læderhandler, havde fået lov til at bosætte sig med sin familie i Skt. Petersborg, da Alexander var 7 år, men døde fem år efter. Moderen måtte flytte tilbage til Litauens næststørste by Kaunas, hvor hendes bror tog sig af dem, men hun døde, da Alexander var 16. Han var da en opvakt gymnasieelev, som ivrigt læste romaner og forbudt revolutionær litteratur med nogle klassekammerater. Den bekymrede morbror prøvede at få ham til at holde lav profil. Skolen så ikke med milde øjne på, at han skrev og uddelte tekster som ”Der findes ingen gud”, og han blev bortvist, da han bestak skolens pedel og prøvede at stjæle opgaverne til en eksamen.

Så besluttede han sig til at udvandre, rejste 1888 med sin bror til Tyskland, hvor broderen ville udanne sig til læge, og videre til USA.

Her fik han øjnene op for de kolossale sociale kløfter og opdagede, at arbejdskampe og konfrontationer med politiet kunne medføre dødsfald og justitsmord, og han fik arbejde i et avistrykkeri hos en indvandret tysk anarkist, *Johann Most* (1846-1906), der i sin avis *Freiheit* var en af de ledende anarkister og fortaler for ’propaganda by deed’. Han fik også stærke indtryk fra en anden anarkistisk gruppe, der optog ham som medarbejder i deres konkurrerende blade, *The Anarchist* og *Die Autonomie*.

Da havde han allerede mødt sit livs kærlighed, *Emma Goldman* (1869-1940), som ganske vist også faldt for den imponerende Most, men fulgte Berkman og en fætter af ham, Modest Aronstam, til Worcester i Massachusetts, hvor de sammen drev en lille restaurant.

Hans livs afgørende øjeblik kom, da arbejderne på verdens største stålværk i *Homestead* i byen Pittsburgh i 1892 strejkede imod et krav om lønnedgang og fratagelse af ret til at være medlem af en fagforening.

Den nye bestyrelsesformand for Carnegie Steel Works hed *Henry Clay Frick* (1849-1918). Frick, der ligesom chefen *Andrew Carnegie* (1835-1919) kom fra helt små kår, havde allerede som 30-årig skabt sig en formue ved handel med koks. Han ville sikre sig, at fagforeningen for jern- og stålarbejdere ikke skulle få fremgang som ved en tidligere strejke tre år tidligere. Derfor satte han først en styrke fra et privat sikkerhedsfirma ind mod de strejkende, som havde forskanset sig i stålværket, og da det mislykkedes, lod han 8.000 mand fra Nationalgarden nedkæmpe oprøret.

Opfattelsen blandt mange anarkister var, at masserne kunne sammenlignes med en vulkan, der blot behøvede en gnist for at gå i udbrud og befri sig selv. Dette signal ville Berkman sende.

Han rejste til Pittsburgh udrustet med en bombe fremstillet efter Johann Mosts lærebog for revolutionære, *The Science of Revolutionary Warfare, A Little Handbook in the Use and Preparation of Nitroglycerine, Dynamite, Gun-Cotton, Fulminating Mercury Bombs, Fuses, Poisons, Etc., Etc.*”*, men besluttede sig for at følge andre forbilleder.

Efter at være blevet afvist to gange tidligere i Fricks kontorbygning, gik han ved tredje besøg d. 23. juli 1892 rask forbi medarbejderen i receptionen og direkte ind i Fricks kontor, hvor han med en pistol affyrede to skud mod den overraskede Frick, som blev ramt på siden af hovedet og i halsen og blødte kraftigt. Et tredje skud ramte ikke, fordi det lykkedes Fricks nære medarbejder, John George Leishman, at gribe Berkman i armen inden affyringen. De to mænd og Berkman havnede på gulvet, hvor Berkman med sit andet medbragte våben, en tilspidset fil, stak Frick fire gange i benet, inden han blev overmandet af tililende. En af dem var vicesheriff og sigtede på Berkman med sit skydevåben, men Frick sagde: ”Don’t shoot. Leave him to the law”.

Loven idømte Berkman 22 års fængsel. Han var endnu ikke fyldt 22 år.

Som efter adskillige tidligere spektakulære attentater eller attentatforsøg fik dette imod hensigten negative konsekvenser, noget som bevirkede, at mange arbejdere tog afstand fra de utålmodige anarkister. I dette tilfælde blev 2.500 arbejdere afskediget, og de fleste andre fik halveret deres lønninger.

Efter 14 år blev Berkman frigivet, begyndte at skrive sine fængselsindringer og blev redaktør på Emma Goldmans tidsskrift *Mother Earth*, som i 1912 udgav hans bog *Prison Memoirs of an Anarchist*. I de følgende år førte han utrætteligt kampagner for at hjælpe arbejdere og fængslede; f.eks. skyldtes det hans indsats, at der opstod et verdensomspændende pres for, at få arbejdslederen *Tom Mooneys* dødsdom fra 1916 omstødt. Den blev ændret til livsvarigt fængsel. Han inddrog også *Karin Michaëlis* i kampagnen for at få den uretfærdige dom ophævet, hvad den omsider blev i 1939.

I 1917 kom han og denne gang også Emma Goldman to år i fængsel for agitation mod indførelse af værnepligt i USA. Havde de fået deres vilje, var Første Verdenskrig måske endt anderledes, da netop 1917 var det år, hvor USA indtrådte i krigen og bidrog afgørende til Tysklands nederlag.

I 1919 blev Berkman og Goldman udvist til Sovjetunionen, men ligesom deres håb om frihed i USA var blevet skuffet, blev deres positive forventninger til det nye styre efter revolutionen snart vendt til skuffelse over undertrykkelsen af anderledes tænkende.

De forlod derfor Sovjetunionen efter nogle år, og resten af sit liv tilbragte Berkman mest i Tyskland og Frankrig, skrivende og agiterende. I 1925 kom han på et længere besøg hos Karin Michaëlis, hvor han boede i et af hendes gæstehuse.

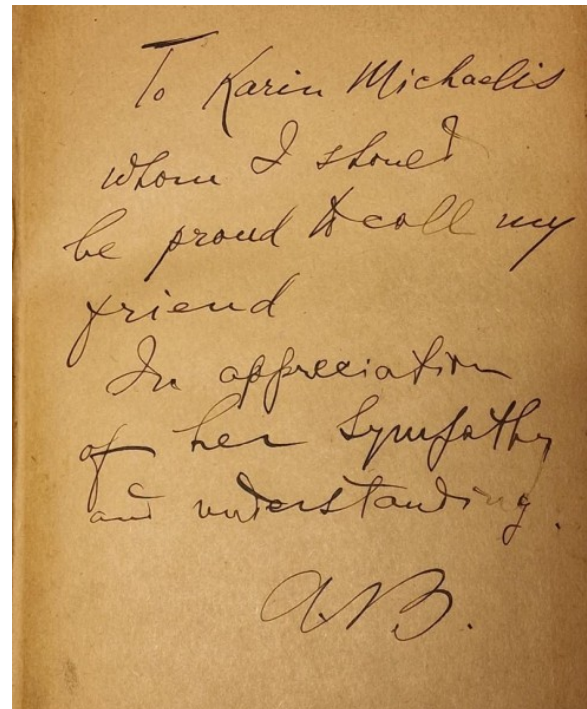
Det var ikke let at få opholdstilladelser, og til slut, svært plaget af sygdom, begik han som 65-årig selvmord i Nice. Det foregik også med skydevåben, og heller ikke her viste han sig som en god skytte. Først efter et halvt døgn indtraf døden.

I Beverley Eddys biografi om Karin Michaëlis citeres (s. 214) et brev, Karin har skrevet til Berkman. Deri kalder hun hans medfølelse med andre ”altoverskyggende”, og han synes i hele sit liv at have været drevet af medlidenhed med undertrykte mennesker, noget hun genkendte fra sig selv.

Hun oversatte den bevægende bog, han havde skrevet om sit fængselsophold og fik den udgivet med titlen *En Anarchists Fængselsindringer* på Det Norske Arbeiderpartis Forlag i 1926. I det forord, hun skrev til bogen, giver hun sit syn på hans mordforsøg: ”Ti hvilken forbrytelse han enn begikk imot samfundet, samfundets forbrytelse mot ham er dog tifold verre.”

For et par måneder siden havde en antikvarboghandler i Thisted Karin Michaëlis’ eksemplar af *Prison Memoirs ...* til salg for ca. 9.000 kr. Den skyhøje pris skyldtes, at Berkman havde skrevet en dedikation til Karin Michaëlis i den.

[Vi gengiver her dedikationen, som boghandleren havde lagt på nettet].

Det viste sig at være et held for Karin Michaëlis, at Frick overlevede attentatforsøget, for da hun i begyndelsen af 1940’erne opholdt sig som flygtning i USA, greb hun med begejstring de gratis glæder, der stod til rådighed. Blandt dem var *The Frick Collection*, hvor hun både kunne høre koncerter og samtidig nyde synet af en stor kunstsamling, som Frick havde skabt i det palæ, han havde ladet bygge til sig og sin familie. Efter hans og hans hustrus død blev bygningen og samlingen åbnet for alle, og de er siden blev udvidet flere gange og udgør et af New Yorks fineste kunstmuseer.

Berkman og Frick gjorde således på hver deres måde noget for andre mennesker, Berkman utvivlsomt af stærk idealisme. Der kan have ligget et element af forfængelighed i Fricks gave til New York og andre af hans donationer, men hans tvivlsomme metoder som arbejdsgiver har i sidste ende bragt glæde til mange. Hans formue var ikke nær så stor som hans tidligere samarbejdspartner Andrew Carnegies, hvis filantropi havde et svimlende format, men tanken om, at rigdom forpligter til at give noget tilbage til almenheden, må have besjælet ham.

Man kan også spørge, om ikke nogle af Berkmans foretagender kom til at have uønskede negative virkninger. Anarkisternes utålmodighed med reformistiske bevægelser og parlamentarisme viste sig snarest ubegrundet, nogle anarkisters forkærlighed for terroristiske metoder førte til urimelig vold, og da først socialistiske og socialdemokratiske kræfter og fagforeninger fik bedre fodfæste, blegnede anarkiets stjerne.

I en kronik i *Politiken* præsenterede Karin Michaëlis læserne for Alexander Berkman: *Fængslet ved Ohiofloden*, 2. maj 1925.

I *Troldspejlet* nr. 11 findes en kronik af Karin Michaëlis, også fra *Politiken*, om Emma Goldman:

Emma Goldmans mærkelige Liv, 10. februar 1932.

Af indledningen til den fremgår det, at Emma Goldman skulle komme til København og holdt foredrag om "Diktator-Politik" i Studenterforeningen få dage efter.

På selve dagen, d. 13. februar, kunne man i *Politiken* læse et interview med Emma Goldman og den følgende dag en omtale af foredraget, illustreret henholdsvis med et foto og en tegning.

I Det kgl. Bibliotek findes et meget hjerteligt brev fra Emma Goldman til Karin Michaëlis, som havde skrevet et kærligt fødselsdagsbrev til Emmas 70-års dag d. 27.6. 1939. Emma er dobbelt glad for at have bevaret Karins venskab, skriver hun, fordi bl.a. hendes tidligere så nære ven *Agnes Smedley* har brudt med hende. Agnes er iflg. Emma blevet en fanatiker, der ikke kan acceptere Emmas kritik af Stalin og hans hårdhændede forfølgelse af mennesker, der åbent taler imod hans politik.

Emma Goldman
tegnet af Ivan Opffer
(*Politiken* d. 14. 2. 1932)

Kilder:

Alexander Berkman: *En Anarchists Fængselserindringer*, Det Norske Arbeiderpartis Forlag, 1926.

Alex Butterworth: *The World that Never Was, A True Story of Dreamers, Schemers, Anarchists, & Secret Agents*, Vintage Books, New York, 2011.

Donald Sassoon: *Bombe Surprise*, (anmeldelse i *Literary Review*, March 2010, af Alex Butterworth: *The World That Never Was*, 1. udgave i The Bodley Head, Random House, New York, 2010).

Alexander Berkman (Wikipedia)

Henry Clay Frick (Wikipedia)

* Man kan downloade Mosts vejledning på 71 små sider i den oprindelige version på tysk:

Revolutionäre Kriegswissenschaft : ein Handbüchlein zur Anleitung betreffend Gebrauches und Herstellung von Nitro- Glycerin, Dynamit, Schiessbaumwolle, Knallquecksilber, Bomben, Brandsätzen, Giften, u.s.w., u.s.w. [fra artiklen om Most på Wikipedia].

Verden inviteres

Selv gjorde *Karin Michaëlis* ofte sine læsere opmærksom på Thurøs lyksaligheder. Da øen blev forbundet med Fyn gennem en dæmning med en bro, skrev hun inden indvielsen d. 1. februar 1934 en overstadig hilsen til omverdenen i *Politiken*, d. 31.1.1934:

Broen til Verdens dejligste Ø

Karin Michaëlis fortæller om Thurø, der i Morgen rækker Verden sin udstrakte Haand

Hvor mange Mennesker har ikke saaret vore Hjerter ved at spørge: - Hvor ligger Thurø egentlig? Eller med det endnu mere fornærmende: - Thurø? Er det ikke etsteds dernede i Nærheden af Taasinge og Langeland? For derefter at brede sig over disse Øers Skønhed.

Ikke for at sige noget ondt om de to Øer, der jo ogsaa har deres Berettigelse. Ganske vist, Taasinge kan prale af et Slot og med Grev Sparre og Elvira Madigans Elskovsgrav, og Langeland har Ørsted og Sildefacon. Men hvad er de to Smaaøer i Forhold til selve Asathors hellige Thurø, med dens fordums Offerlunde og Østersbunker saa høje, at paa deres Skaller en hel Ø hævede sig op af Havet? Thurø, hvor Asathors længst i Grus sjunkne Kongeborg har ligget, hvor Guden selv opstaldede sine Gedebukke efter himmelske Langfarter, Thurø, hvor der endnu rundt i Skovene findes Sten, der ikke kan være kastet af Menneskehaand, men maa skyldes Thors pludselige Vrede, naar han fra Luften saa en af sine Hovbønder dovne ved Arbejdet, hvorefter han bukkede sig, snappede en Bit Bjerg og kylede den i Hovedet paa Knægten.

Naa, nu rammes sikkert en forsvarlig Pæl gennem disse taktløse Spørgsmaal om Thurøs Beliggenhed. Fra nu af er Øen, om ikke Verdens Navle saa dog en af Danmarks største Seværdigheder. Fra nu af har Landet ikke blot H.C. Andersen-Huset, hvor han ikke var født, Thorvaldsens Museum og Rundetaarn, nu føjes til, som det fjerde Blad i vort stolte Firkløver, Broen, Thurøbroen, der forbinder Verden med os, den Bro, der sikkert vil bringe Millioner af Turister til vore grønne Strande.

Ja, Broen er kommen. Broen er en Kendsgerning. Ingen kan mere kaste med Nakken og sige: - Aah pyt, den bliver saamænd ikke til noget, som alt det andet, I Thurinere gaar og fabler om. Broen er der, ikke Broen mellem Fyn og Thurø, men Thurøs egen private Bro. Vi stred imod længe. Det gjorde vi. En Bro er saa sin Sag. Har den gode Egenskaber, har den saasandt ogsaa det modsatte. Vi stred imod, som vi før stred imod elektrisk Lys, Færge, Læge og meget andet. Som vi for nylig stred imod eget Vandværk. Alle disse Ting erkendte vi som Følge af Udviklingens Gang, tro ikke, vi underkendte deres Betydning, de passede blot ikke for os. Havde vi klaret os uden Doktor siden Asathors Dage, hvorfor skulde vi ikke klare os til Verdens Undergang? Behøvede vi endelig Læge, kunde vi jo ro over til Taasinge eller til Svendborg. Og var det end lidt drøjt en stormfuld Vinternat, og var Lægen end ikke helt glad for Turen i aaben Baad med Saltvandet standende ind over Rælingen, saa slap vi da for de Sygdomme fra "den anden Side". Og ikke saa saare havde den nymodens Del af Befolkningen sat igennem, at Thurø fik Læge, før den spanske Syge kom farende. Uden Læge, hvem ved ...

Naa, og Færgen? Bevares vel, Færgen kan føre Mælkevogne over og fragte Svineladninger, men Færgen paaførte os ogsaa Invasion af Biler, der i den Grad ødelagde vore aarhundredgamle, bulede Veje, saa vi med stor Bekostning maatte anlægge flunkende nye, haarde Bilveje. Hensynsløst masede de vore skikkelige Skovsnegle, der havde for Vane at gaa paa Kaffevisit tværs over Vejen, baade Folk og Fæ traadte varsomt til Side for dem. Bilerne ikke saa meget som tudede en Advarsel ind i deres Øre. Straks, da Færgen kom, begyndte Sommerhuse at skyde op som Paddehatte, og vildtfremmede Mennesker slog sig ned paa vor gudeskabte Ø, som havde de fjerneste Adkomst dertil. Med Færgen fandt ogsaa Landevejens Riddere Vej til Thurø. Nu sælges her Snørebaand, Birkeris, Musefælder, Brevpapir og Sprællemænd Dagen lang. Det kan vi ikke lide, vel kan vi ej.

Og vi stred mod Broen med Arme og Ben. Men paa den anden Side: Sit Fædreland skylder man alt! I Længden kunne vi ikke forsvare at forholde Danmark nem Vej til dets kosteligste Ø. Der var

jo tilmed Vejmillionerne, der laa i Skatkammeret og mugnede op. Vi bed i det sure Æble og tillod, at man skænkede os Penge til Broen, tillod Broen at blive bygget. Nu er den færdig, enhver kan komme og se, hvad vi har at byde paa. Vi er rundhaandede, vi tager end ikke Entré. Broen er fri for alle, for Gaaende som for Kørende. Fra alle Verdensdele. En Bro uden Lige. Vel er der bygget Broer over mere farlige Svælg, Broer med større Spændvidde, men ingen Bro af saa uhyre omfattende Betydning. Naar engang Lillebæltsbroen endelig bliver smølet færdig, kan man fra Thurø gaa paa sine Ben helt ud i Italiens Storetaa. Dette volder Broen. Og Mussolini kan vandre Fodtur til Thurø, om han har Tid. Her er meget for ham at lære.

Hvad har vi ikke alt at byde paa? Vi sunde Asathors langhaarede, blonde Arier [sic]. Hvem ved, mon her ikke findes hede Kilder for alle Sygdomme? Man skulde ikke røbe det, men i vor Jubel over Kendsgerningen, gør vi det dog: Tænk blot, hvilke uanede Skatte her ligger begravet! Alene Gudernes Østersappetit gennem Tusinder af Aar! Foruden den mere gemene Mands. Har Asathor gjort sig Umage med at se efter, om der var Perler i hans Østers eller Muslinger? Vist ej, han har slugt dem med eller spyttet dem ud. De maa være her. Skatten er ikke hævet endnu.

Klimaet er saa godt, at Figentræet, som ellers maa overvintre i Palmehus, her staar ude Vinter som Sommer, Golfstrømmen slaar en Bugt for at mase sig tæt forbi Thurø. Den holder Liv i Strømtorsken, der her er ormeløs ogsaa i Maanederne med uden R. Strømtorsken er en thurinsk Lækkerbidsken, ingen i Verden kan koge Torsk som de thurinske Husmødre. Men den Hemmelighed skal dog ikke røbes.

Overalt vokser Frugttræer. Øen er en eneste Have med Frugt nok til at føde hele Skandinavien. Folket ved det kun ikke, Frugten falder af Træerne, segner bedrøvet af Mangel paa Købere og Spisere, og, ak, saa skøn at skue. Vore Roemarker er eventyrlige, saa tæt staar de modne Roer, at ikke den slankeste Markmus kan presse sig imellem Rækkerne. Vor Mælk er den fedeste vidt og bredt, Piskefløden er stiv som Grønsæbe – inden den bliver pisket. Bager Struves Kager kan konkurrere med Rumpelmeyers*, er dobbelt saa store og tre Gange saa billige. Sommerhotellerne har den Fejl, at Maden er for god, men der maa findes Mennesker, der har nemt ved at bære over med den Fejl.

Saa har vi Badestrand hele Øen rundt, Strand med rigtig levende, snehvidt Sand, fra dèr hvor Ste-nene holder op. Med Tiden vil her opstaa et Ostende, et Nizza, vi passer allerede saa smaat paa at opføre et Spillehelvede – dog kun med Adgang for Fremmede. I Skovene er tykt med Svampe, fra de giftigste røde til de lifligste brune og gyldne. Jordbærrene modnes til op under Jul, de gule Roser dør gerne i Juleugen, samtidig begynder Violerne at pippe frem.

Ak ja, skulde man synge Thurøs Pris, kom man aldrig til Ende. Det er ogsaa ganske overflødigt. Enhver kan overbevise sig om, at det her sagte kun er en ganske lille Brøkdel af Virkeligheden.

Det var i høj Grad at ønske, at vi Danske for en Gangs Skyld kunde samle os til fælles Jubel over fuldført Daad. Jeg mener, der bør flages i samtlige danske Købstæder og Landsbyer, der bør kimes med Kirkeklokker i den Time, Broen aabnes. Haardt har det holdt at hindre Nysgerrige i at gaa paa den nye Kæmpebro, inden den officielt blev indviet i Overværelse af Rigets Øverste. Politiet har maattet staa Vagt Dag og Nat og belægge de Lovulydige med svare Bøder. Til Gengæld kan disse Bødebetalere op i Tiderne prale med at have været blandt de første, der betraadte den nye Vej mellem Folkeslagene. At her vil blive flaget, at her vil blive illumineret og festfyrværkereret, er en Selvfølge.

Og saa saare Festrusen er ovre, vil vi for Alvor begynde at spare sammen til et vældigt og værdigt Monument for Øens Alfader Asathor. Medens der er fundet Mængder af Pilespidser og Flintøkser i Jorden, Thors Hammer har til Dato trodset enhver Efterforskning. Den, der er heldig at finde Hammeren, vil blive gjort til Æresborger paa Thurø.

Broen er den udstrakte Haand, som Thurø rækker den store Verden, hvor der ogsaa lever Mennesker.

*[Rumpelmeyer: international Café-kæde]

Ernst Mentze: *Den grønne Ø og dens Æresborger*

Vennen Johannes Snedker fortæller om Karin Michaëlis, som Thurøs Beboere lærte hende at kende.

(*Berlingske Tidende*, 22.1.1950)

Som Johannes Hansens hus ser ud i dag (2023)

Johannes Snedkers smukke lave Bindingsværkshus ligger midt i Thurø By, ret over for Vejen fra ”Bergmanns Hus”, Karin Michaëlis’ Bolig gennem en lang Aarrække.

- Hun kom her daglig, to-tre Gange i det mindste, og det var ikke mange Aftener, hun ikke fik sin Paataar herovre. Hun var nok en fremmed Fugl, som ikke alle forstod, men for Vennerne et rigt og straalende Menneske, alt for god for denne Verden, hvilket omskrevet vil sige, at hun blev udnyttet langt ud over al Rimelighed og Anstændighed. Karin lærte aldrig at skelne mellem ægte og uægte, hun hørte ikke Klangforskellene i Smigrens og Ærlighedens Stemmer, og den første var hun absolut svag overfor.

Det er Johannes, der fortæller. Vi sidder i hans lavloftede, hyggelige Stue med de gamle Skibsportrætter paa Væggene, og ved Siden af sidder *Karin*, Johannes Hansens 12-aarige Datter. - Hun er ikke opkaldt efter Fru Michaëlis, vi syntes blot, det var et smukt navn. - Karin og jeg var dus - vi var Venner. Hendes Liv begyndte i Randers, hvor den vilde, overspændte og hemningsløse Skoletøs, der allerede dengang saa paa Verden gennem et smukt farvet Glasskaar, tidligt mistede sin Far. Han var Telegrafist, og Moderen købte efter hans Død et Kransebinderi, for hvilket Karin, eller som hun dengang hed, *Katharina Marie*, sprang i Byen og fik en 2-Øre eller et Bolche i Tilgift. Hendes Tilknytning til Thurø ligger vel 40 Aar tilbage. Det var omkring 1910, at *Sophus* og *Karin Michaëlis* slog sig ned herovre, først som Lejere paa Kidholmen, men der gik ikke lang Tid, før de købte Villaen ”Torelore”. Ved De, hvad det betyder? - Østen for Solen og Vesten for Maanen og Norden for det store babyloniske Taarn. Dér trivedes Karin, plantede og hægede om Haven, arbejdede og nød Naturens Skiften og Fuglenes Sang og Leg. Efter sin Skilsmisse boede hun sammen med Moderen, den gamle Fru *Signe Beck-Brøndum*, der lignede et Stykke Meissner Porcelæn, men var en streng Dame, der fik Ondt i Hovedet, naar Datteren eller andre ikke vilde føje sig efter hendes Vilje. Til sine sidste Dage – hun blev 93 – passede og værnede Moderen om ”Trolde” – fra Barndommen ”den slemme, ulydige lille Trolde”, der, efterhaanden som Berømmelsen steg, og Pengene rullede rigeligere, ikke var helt let at følge. Mor og Datter sled vel for stærkt paa hinanden – og saa var der Pengene. Var der noget, Karin ikke havde Begreb om, var det Penge. Den Gamle svarede enslydende paa de Hundreder af Tiggerbreve: ”’Trolde’ er fattig”. Det var kun godt, ellers var det sikkert gaaet meget værre. Karin *kunde* ikke sige nej. Jeg tror ikke, hun kendte Ordet.

500 Kr. til en Vagabond – det er ikke for meget.

Jeg kom en Dag ned paa ”Torelore” for at se paa noget Arbejde. Ude i Køkkenet sad en Vagabond, som aabenbart havde talt godt for sig.

Karin trak mig ind i Stuen og sagde: ”Nu kan du sige, hvad du vil, men han *skal* have 500 – og en Kop Te. Han skylder 300 i Børnepenge, og hvis han ikke betaler i Morgen, bliver han sat fast”. Jeg svarede slet ikke, for jeg vidste, at det var omsonst at argumentere.

Verdens Ondskab og Menneskenes Nederdrægtighed troede Karin aldrig paa. Det var hendes Evangelium at hjælpe andre, og hendes Tro paa det Gode i Menneskene og Livet var saa stærk, at selv den ubarmhertigste Nøgternhed maatte ende med at bøje sig.

Hendes Godgørenhed mod de mange, der i Aarenes Løb har fundet et Fristed hos hende, kendte ingen Grænser – lige meget, om det var verdensberømte Skribenter eller andre politiske Flygtninge – ja endog lige løsladte Tugthusfanger. De boede i Aarevis i Gæstehusene, som Karin havde ladet opføre paa ”Torelore”s Grund, der gik lige ned til Sundet, ”Forfattergæsterummet”, ”Kunstnerhuset” og ”Journalisthuset”, eller i det senere erhvervede ”Guldfuglen”, som nu anvendes til Kommunekontor, og hvor Karin selv boede en ... [papiret er klippet af for tidligt]

- *Hun var et godt Menneske – det maa De tro.* Hun var maaske langt fra et helstøbt Menneske, som man siger, men heller ikke et Dusinmenneske. En stor Forfatterinde, som tilfældigvis havde valgt ”Den grønne Ø” ved Svendborg til sit Hjem, hvis Bøger vil leve i Kraft af den rige, varme Menneskelighed, der gives af Hjertets og Sindets Frodighed.

- Nej, lad nu være med at sidde og se kælent paa de Skibsportrætter. Det gjorde Professor *Husfeldt* ogsaa, han var herinde forleden. Han er Thuriner. Han ”fiskede”, men den gaar ikke. I næste Maaned skal jeg ind til *Husfeldt* i København. Han vil forsøge at kurere mig, nu har jeg siddet lam her i mange Aar, og det er noget L... at sidde saadan, naar man har Mod paa Livet. Jeg sagde til Professoren: ”Du skal faa et af Skibene den Dag, jeg *selv* kan gaa hjem og hente det”. Det er en Aftale.

Men i Morgen kommer Karin hjem. Thurinerne pynter Kirken og Flagene skal sænkes på Halv til hendes Ære, men jeg maa blive her i Stolen, selv om alle mine Tanker vil være i Kirken.

[Johannes Hansen havde sclerose, men man kendte endnu ikke til sygdommen]

”En sidste Hilsen fra din trofaste, dybt bedrøvede Ven, Johannes Snedker” – saaledes faldt Ordene i en af Mindetalerne, der blev holdt i Ellen Marsvins gamle Kirke ved Skaarupsund. - Og Johannes havde ogsaa sørget for alt, fra Kirkepyntning til det fælles Kaffebord på ”Turisten”. Fra sin Stol ledede han hendes sidste Fart.

- Der er saa smukt dernede paa Kirkegaarden med Udsigten over Sundet, sagde Johannes, før jeg tog Afsked.

ERNST MENTZE

Nogle præciseringer:

KM's far døde i 1921, 83 år gammel, og samme år flyttede Nielsine Brøndum til Thurø.

KM og Sophus M. havde ladet huset Torelore bygge i 1906, og de blev skilt i 1911.

”Turisten” var det folkelige navn for ’Turisthjemmet’; nu hedder huset ’Skipperkroen’ KK].

SMULER

Gru og fortvivlelse

Den tyske avis HAMBURGER ABENDBLATT har i flere år på siden *Schüler machen Zeitung* givet teenagere mulighed for at skrive artikler, udvalgt af avisens *funky/Redaktion*.

For ganske nylig, d. 19. januar 2024, skrev den unge reporter Alina Kurz her en artikel med titlen ”Funf vergessene Frauen” om kvindelige forfattere. Som den første af fem omtales Karin Michaëlis, på 13 linjer, og hendes værker fremhæves for deres ”kloge, ironiske og selvkritiske redegørelse for spillet mellem kønnene”. Som eksempler på hendes vigtigste værker nævnes *Grausen und Verzweiflung* og *Das gefährliche Alter*.

Den første af de to titler lød ukendt, og det viste sig ved nærmere eftersyn, at den går tilbage til en artikel af *Manuela Reichart* på Radio Berlin-Brandenburg’s hjemmeside (www.rbb-online/rbbkultur) fra 21.10.2021.

Her citerer Maniela Reichart først en udtalelse i magasinet *BZ am Mittag* om ”Den farlige alder”: ”Fru Michaëlis stiger uforfærdet ned i de dybeste afgrunde af kvindelig sjælenød, der hvor hun finder gru og fortvivlelse”. Derefter fortsætter Manuela Reichart: ”Gru og fortvivlelse: en roman om overgangsalderen ...”, hvorpå man får en udmærket udredning om den berygtede bog.

Alina Kurz har altså af en fejltagelse ’opfundet’ en ny titel, og citatet ovenfor i hendes lille reportage er også hentet direkte fra rbb-artiklen.

Da forlaget *Suhrkamp* genudgav *Das gefährliche Alter* i 2005, skrev Manuela Reichart et fyldigt og interessant efterord, som hun kunne gribe tilbage til i sin rbb-artikel.

Hun har også skrevet en artikel, *Das Buch der Liebe*, om Karin Michaëlis’ kortvarige romance med den ungarske forfatter *Bela Balász* i 1919. Artiklen indgår i en samling med titlen *Ungeschriebene Werke* udgivet af forlaget *Luchterhand* i 2006.

Morsomt nok citerer Manuela Reichart kun fra Balász’ skildring og skriver, at der skulle have eksisteret en dansk version, og at Karin Michaëlis’ version måske kunne være blevet et mirakel af en bog, hvis den var blevet til noget.

(Det blev den imidlertid, men den udkom kun på dansk som *30 Dages Laan*, 1920).

Aase Hansen om Karin Michaëlis

I *Fynsk Jul* 1950 har forfatteren Aase Hansen skrevet en lille tekst: *Mit møde med Karin Michaëlis, forfatterinden og mennesket*, hvori hun fortæller, at hun som barn blev særligt betaget ved læsningen af ”Gyda” og ”Barnet”, f.eks. af en scene i ”Gyda”:

- jeg har aldrig glemt, hvordan den lille Gyda følte, at tiden sov om natten, hvordan hun kunne høre de små minutter snorke, og jeg har husket, hvordan hun kiggede ind i tapetet, ”ind i Frankrigs rige”, hvor der red damer ”på kridhvide heste med store fjer i hatten”.

Hun lærte først Karin Michaëlis personligt at kende, efter at Karin var vendt hjem til Danmark fra USA i 1946, men det indtryk, hun fik af den gamle kvinde, havde stadig en genklang af noget eventyrligt over sig. Aase Hansen syntes, at den ældre kollega på en måde var forblevet ”den lille pige med den stærke fantasi og det følsomme hjerte”. Men disse egenskaber eksisterede side om side med ”en frodig livsappetit, en uudslukkelig nysgerrighed på mennesker og begivenheder”.

Aase Hansen beskriver Karin Michaëlis som et menneske, der trods ”al sin kloge erfaring og menneskekundskab” var elskeligt naiv, for ”hendes hjerte blev aldrig indtørret af voksenhedens kulde”. I flere billeder vises, hvordan Karin Michaëlis bevarede sin evne til at glæde sig og være tilfreds, selv om helbredet blev dårligere og dårligere. Udsigten over Botanisk have fra hendes stue eller en udflugt til den nyudsprungne skov frydede hende, og hendes mange venner blev ”altid modtaget med hjertevarme og glæde”.

Nogle af Keld Sørensens aforismer

”Ordknap”, tænkte radioteknikeren, da han trykkede ”on” for det politiske debatprogram.

Det er aldrig for sent til en silde mad!

Vi scorede slet ikke! Jeg er målløs!

Så var der politikeren, der blev hængende i spinvævet.

Ordspil. Ordspild?

Brecht og Karin Michaëlis

Den kendteste af de flygtninge, Karin Michaëlis hjalp på flugten fra det nazistiske Tyskland, var *Bertolt Brecht*. En detalje i journalisten *Frederik Martners* karriere viser noget om forholdet mellem de to forfattere. Martner (1914-1980) havde interviewet Karin Michaëlis, og hun opfordrede ham til også at interviewe Brecht. Både Harald Engberg (*”Brecht på Fyn”*, s. 90) og Beverley Driver Eddy (*”Hjertets kalejdoskop*, s. 300) skriver, at Brecht først undslog sig, men gav sig, da Karin Michaëlis sagde til Martner, at han kunne sige til Brecht, at hun ønskede det. Artiklen stod i *Fyns Socialdemokrat* d. 13. 9. 1935, ”En digter i landflygtighed”.

Forfatteren *Hans Christian Nørregaard* (1937-2019) arbejdede lige til sin død på et stort værk, som udkom i 2023: *Brecht og danskerne*, Multivers. Heri omtales Karin Michaëlis naturligvis flere gange, f.eks. i dette citat: ”Brechts svaghed for den lille, blide, stærke dame, som han efterhånden skyldte en hel del, var uden sidestykke.” (s. 251)

Ingen kan vist beskyldte Nørregaard for sentimentalitet, men derfor virker det følgende citat fra hans bog særlig stærkt: ”Hvis der er et ord, der virker ukarakteristisk i forbindelse med Brechts generelle adfærd, er det nok *rørende*, men hans usvækkede hengivenhed for den danske forfatterinde kan vanskelig beskrives på anden måde.” (s. 523)